

ÎNVĂȚARE ȘI DEZVĂȚARE ÎN EDUCAȚIA TEOLOGICĂ

Prof. univ. dr. habil. Laurențiu Florentin MOȚ

Rector al Universității Adventus din Cernica

mtlaurentius@gmail.com

ABSTRACT: Learning and Unlearning in Theological Education.

The essay explores the dynamics of learning and unlearning in education, in general, and in theological education in particular. It brings them together in the context of the university. For the past 150 years, it has become clear for educators and theologians alike that knowledge and education should target the entire person, not only the intellect. If the student is to become wholesome, theological exposure would be necessary for the task. However, this involves both learning and unlearning, as the two are related and, yet, quite separate in the way they operate within the human mind and impact its development.

Keywords: *education, learning, unlearning, theology, university.*

Introducere

Eseul de față vizează experiența învățării și a dezvățării în educația teologică. Pentru cei care, fie din familie, fie din biserică, au dobândit o oarecare cunoaștere biblică și teologică, angajarea într-un demers de învățare teologică formală va fi o combinație de cunoștințe care trebuie însușite și de pre-cunoștințe de care trebuie să se debaraseze. Cele două procese, deși înrudite, sunt suficient de diferite încât să necesite o tratare separată și comparativă. Scopul articolului nu se rezumă totuși la domeniul teologiei. Descoperirea experienței învățării/dezvățării va fi utilă pentru achiziții cognitive în orice domeniu al educației și chiar al vieții. Etapele cercetării sunt trei. Mai întâi voi defini educația teologică, din perspectiva a două cărți-oglină care vorbesc despre locul teologiei în cadrul universitar. Apoi voi aborda problema și ramificațiile învățării, aplicabile teologiei dar și altor discipline. În final, voi evidenția mecanismele dezvățării, atât de utile în achiziționarea de cunoștințe noi, științifice și obiective.

Educația teologică universitară – Newman

John Henry Newman (1801-1890), teolog și filozof anglican și romano-catholic, preocupat în mod special de eclesiologie și de problema autorității¹, a scris în 1854 un studiu intitulat *Idea unei universități*. În acest studiu, o colecție de eseuri pe tema educației universitare, Newman susține că principalul scop al unei universități se împlinește atunci când studentul primește o educație liberă și se dezvoltă intelectual și moral. El avansează ideea că o universitate ar trebui să fie mediul în care studenții explorează și cunosc la un nivel profund, dezvoltă gândirea critică, dragostea pentru învățare, precum și un simț al disciplinei. Newman valorizează educația holistică, una care urmărește asimilarea diferitelor materii, atât pentru importanța lor intrinsecă, precum și pentru posibilitatea acesteia de a forma indivizi care să devină cetățeni compleți, cu gândire independentă și responsabili din punct de vedere moral. Pentru Newman, o universitate ar trebui să formeze o comunitate în care specialiștii și studenții se angajează în care căutarea cunoașterii, nu doar din perspectiva utilității ei, ci și pur și simplu de dragul ei.² În ultimă instanță, studenții vor contribui la dezvoltarea societății, indiferent de traseele lor profesionale specifice.

Newman se luptă să ofere teologiei un loc, în primul rând, și apoi unul de cinste, între celelalte discipline. El nu concepe un curriculum din care teologia să lipsească, indiferent de profilul unei universități. Deși universitatea este o instituție seculară, aceasta ar trebui să aibă teologia ca disciplină obligatorie, măcar în sensul unei cunoașteri seculare despre Dumnezeu, care va înlesni unitatea înțelegerii prin interdisciplinaritate.³ Apropos, de relația cu alte discipline, Newman este de părere că nu doar teologia ar înlesni cunoașterea altor discipline, ci și invers: teologia ar obține dimensiuni noi prin interacțiunea cu alte discipline.⁴ Aici aș oferi un exemplu independent de cartea pe care o analizăm.

1 P.N. Hillyer, "Newman, John Henry (1801–90)," *New Dictionary of Theology: Historical and Systematic* ed. Martin Davie et al., Downers Grove, IL, Inter-Varsity Press, 2016, p.616.

2 Alasdair MacIntyre, "The Very Idea of a University, Aristotle, Newman, and Us," *British Journal of Educational Studies* 57/4 (Dec 2009), pp.347-362.

3 John Henry Newman, *The Idea of a University*, Notre Dame, IN., University of Notre Dame Press, 1990, pp.14-53.

4 Newman, *The Idea of a University*, pp.53-73. Vezi și John Sullivan, "The University," in *The Oxford Handbook of John Henry Newman*, ed. Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, Oxford, Oxford University Press, 2018, pp.538-556.

Interdisciplinaritatea este utilă și în sens invers, dinspre alte domenii către teologie. De exemplu, este foarte posibil ca Fizica să ne ofere o explicația asupra unui text teologic, la care cititorul Bibliei nu se gândește în mod obișnuit. În a doua sa epistolă, Petru afirmă: „Dar, preaiubiților, să nu uitați un lucru: că, pentru Domnul, o zi este ca o mie de ani, și o mie de ani sunt ca o zi.” (Ἐν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία, 2 Pet. 3:8). Petru afirmă lucrul acesta în contextul așteptării revenirii lui Isus care pare să întârzie mai mult decât se așteptau creștinii bisericii primare. Dar ce înseamnă această diferență dintre timpul nostru și timpul lui Dumnezeu. Pentru teologi este o diferență de perspectivă.⁵ Timpul trece diferit pentru Dumnezeu, spun aceștia, față de ființele umane.⁶ Din această pricină, problema este una de percepție, mai mult sau mai puțin subiectivă.

Aici intervine fizica, prin explicația pe care o oferă cu privire la dilatarea timpului. Albert Einstein a studiat problema relației dintre spațiu și timp și cum este influențat cel de-al doilea de deplasarea prin spațiu.⁷ În loc să le vadă separat, Einstein a vorbit despre „spațiu-timp” ca despre o unitate.⁸ În acest model, cu cât te deplasezi mai repede prin spațiu, cu atât

5 Ideea cheie în 2 Pet. 3:8, după David Aune, este că, deși aspirarea poporului lui Dumnezeu poate fi resimțită ca o perioadă prelungită, atunci când este privită din perspectiva atemporală a lui Dumnezeu, este remarcabil de scurtă, însemnând numai o zi. Această contemplare are rolul de a oferi mângâiere lui Israel prin diminuarea semnificației epocii de dominație a răului. Richard J. Bauckham, *2 Peter, Jude*, Word Biblical Commentary 50, Dallas, TX, Word, Incorporated, 1983, p. 308.

6 Potrivit lui Jerome Neyrey, Petru „subliniază faptul că socoteala umană a timpului nu se aplică lui Dumnezeu; pentru că, în ceea ce privește Divinitatea, o zi este ca o mie de ani și o mie de ani sunt ca o zi. Mai simplu spus, muritorii nu pot înțelege cronometria divină”. Jerome H. Neyrey, *2 Peter, Jude: A New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Yale Bible 37C, New Haven; London, Yale University Press, 2008, p.238. În termeni similari, Peter Davids susține că ceea ce pare să pledeze Petru „este că timpul divin nu este timp uman. Timpul uman este relativ imediat, o singură viață, în timp ce «zilele» divine se pot întinde timp de eoni”. Peter H. Davids, *The Letters of 2 Peter and Jude*, The Pillar New Testament Commentary, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 2006, p.277.

7 Albert Einstein, *Relativity: The Special and General Theory*, trans. Robert W. Lawson, New York, Pi Press, 2005, pp.13-15, 29-33.

8 Conform teoriei relativității generale a lui Albert Einstein, spațiul-timp reprezintă un cadru cvadridimensional în care cele trei dimensiuni spațiale (lungime, lățime și înălțime) se combină cu timpul într-o unitate strânsă. Obiectele masive, cum sunt planetele și stelele, curbază această țesătură spațiu-timp, provocând curbura pe care o percepem ca fiind

de deplasezi mai încet prin timp.⁹ Cele două dimensiuni se influențează una pe cealaltă în contextul mișcării. Rezultatul pentru teologie ar fi că se poate imagina revenirea lui Iisus drept o călătorie la viteze asurzitoare care fac ca timpul să treacă foarte încet pentru cel care se deplasează. Iată, deci, cum o disciplină ne-teologică poate oferi unele soluții pentru întrebări sau frământări cu caracter teologic.

Educația teologică universitară după un secol – Pelikan

La aproape un secol distanță, Jaroslav Pelikan, analizează și adaptează proiectul lui Newman, în cartea *Ideea universității: o re-examinare*, publicată la Yale, în 1992. Cu cartea aceasta am avut o întâlnire providențială, așa spune. Pe vremea studiilor doctorale, obosit cumva de atâta exegeză și analiză lingvistică (baza tezei mele de doctorat), am căutat în biblioteca universității unde am studiat, o altfel de carte. Ceva care să-mi poarte gândurile într-o altă direcție. Așa am găsit cartea lui Pelikan. Autorul, un savant de origine americană cu rădăcini sârbești și slovace, a fost profesor de istorie la Universitatea Yale (în perioada 1962-1996). A fost un luteran convertit la Ortodoxia Răsăriteană. Pelikan este în special cunoscut pentru preocuparea și expertiza sa cu privire la istoria gândirii creștine și a adus contribuții semnificative prin numeroase ediții și lucrări originale în acest domeniu.¹⁰ Cu toate acestea, viziunea sa cu privire la rațiunea de a fi a unei universități, în dialog cu Newman, este extrem de înviorătoare.

În re-examinarea ideii de universitate, Pelikan explorează profund conceptul și scopul universității în societatea contemporană. Cartea a apărut ca o reflecție critică asupra naturii și rolului universității și îi invită pe cei care o lecturează să reconsidere fundamentele acesteia și provocările cu care se confruntă în lumea modernă. Urmându-l cumva pe Newman, ideea centrală a autorului este că universitatea nu este

gravitația. Albert Einstein, "Albert Einstein on space-time," *Encyclopedia Britannica*, 6 Sep. 2016, <https://www.britannica.com/topic/Albert-Einstein-on-Space-Time-1987141>. Accesată la 11 Octombrie 2023.

9 P. C. Deshmukh, *Foundations of Classical Mechanics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019, p. 523. Duane S. Nickell, *Scientific Kentucky*, Charleston, SC, The History Press, 2022, p.150.

10 G. L. Bray, "Pelikan, Jaroslav (1923–2006)," *New Dictionary of Theology: Historical and Systematic*, ed. Martin Davie et al., Downers Grove, IL., Inter-Varsity Press, 2016, p.658.

doar „o bibliotecă” sau un depozit de cunoștințe ori un centru de formare profesională, ci este, mai ales, un loc în care căutarea adevărului și dezvoltarea caracterului intelectual și moral al unei persoane sunt primordiale. Pelikan susține că universitatea ar trebui să joace rolul unui custode al tradițiilor intelectuale și să pună la dispoziția studenților o gamă diversă de informații, idei, cunoștințe și perspective. Dacă face aceste lucruri, universitatea devine o garanție împotriva unei formări intelectuale înguste și a dogmatismului.¹¹

Pelikan subliniază și el contribuția pe care educația liberă ar avea-o în promovarea gândirii critice, a valorilor și al eticii, precum și a înțelegerii moștenirii culturale și intelectuale a lumii.¹² Adevăratul scop al universității este acela de a îi conduce pe cei care îi calcă pragul ca învățăcei la stadiul de indivizi compleți, care interacționează cu succes în complexitatea lumii moderne. Cu alte cuvinte, nu avem nevoie numai de specialiști sau experți într-o felie îngustă a cunoașterii, ci mai ales de oameni dezvoltați în mai multe dintre domeniile majore. Argumentele sale trec prin exemple concludente din antichitatea clasică, din scolastica medievală și din epoca iluminismului. Universitatea modernă are vitalitate în măsura în care își asumă această moștenire de milenii. *Ideea universității* lui Pelikan nu se mulțumește să definească ceea ce ar constitui o universitate de succes în lumea noastră care se află în schimbare rapidă. El apelează de asemenea la educatorii, la studenții și chiar la factorii de decizie politică pentru care fiecare să-și descopere rolului esențial pe care îl ocupă în formarea universității drept un loc în care căutarea cunoașterii, creșterea intelectuală și dezvoltarea morală converg.

11 Jaroslav Pelikan, *The Idea of the University: A Re-examination*, New Haven, CT, Yale University Press, 1992, pp.22-70.

12 “Argumentul în favoarea teologiei în universitate ar trebui, prin urmare, să fie, de asemenea, un argument pentru luarea în considerare legitimă a perspectivelor teologice în întreaga universitate seculară, dacă se dorește ca aceasta să fie cu adevărat pluralistă, deschisă, independentă și liberă. Este, de asemenea, un argument în favoarea existenței universităților specifice creștine: părerea mea este că avem nevoie de o diversitate sănătoasă de academii de învățământ superior atât laice, cât și religioase, dacă vrem să menținem vie o dezbateră autentică. Dar, mai presus de toate, este un argument în favoarea recuperării adevăratei idei de universitate, dacă nu vrem să acceptăm în continuare degenerarea noastră occidentală actuală, pierderea oricărui sentiment de unde venim, cine suntem cu adevărat și unde ne străduim să ajungem.” John Milbank, “Theology and the Idea of University,” *Scripta Theologica* 50, Aug., 2018, pp.253-273.

În perioada dintre cele două cărți, în Anglia, domina viziunea utilitară a cunoașterii pe care cei doi autori o combat.¹³ Totuși propunerea lui Newman, pe care Pelikan o întărește, aceea de cunoaștere ca scop în sine pare să fie un ideal și prea puțin mai mult. Experiența ne spune că învățarea nu trebuie să fie limitată la nivel utilitar, dar nici propagată de dragul ei. François Rabelais (1495-1553) povestește prin personajul Pantagruel, în *La Vie très horricque du grand Gargantua* (1535), că la școală se primesc informații nefolositoare, se insistă pe memorizare și se pierde astfel, ocazia de dezvoltare a abilității de a gândi.¹⁴ Poate cineva gândește că aceasta se întâmpla la finalul Renașterii și că lucrurile s-au schimbat cu vremea. Dar C. S. Lewis povestește propria sa experiență, în plin secol XX: „Pe atunci, un băiat la «clasice» nu studia în mod oficial decât discipline clasice. Cred că era o măsură înțeleaptă; cel mai mare serviciu pe care l-am putea face astăzi educației ar fi să predăm mai puține materii. Nimeni n-are timp să învețe temeinic decât vreo doua-trei lucruri până la douăzeci de ani, iar când silim un băiat să fie mediocru la o duzină de materii, îi distrugem standardele, probabil pentru toată viața.”¹⁵ Așadar ideea nu e să înveți cu orice preț, oricât de mult, ci să înveți din pasiune, lucruri care te dezvoltă pe mai multe planuri.

Cercetarea și predarea sunt inseparabile. Contextul universitar în care cele două demersuri se îmbină armonios este unul marcat de investigație liberă, onestitate academică, discurs civilizată, tolerarea părerilor diferite, încredere în rațiune. La acestea, se adaugă din punct de vedere al teologiei, credința. Cea din urmă este liantul dintre dezvoltarea personală și folosirea cunoștinței spre binele celorlalți și al societății. Pelikan menționează o anecdotă, cu caracter apocrif, care ilustrează bine cele spuse anterior. „În contextul Primului Război Mondial, un grup de englezoaice patriotice

13 Peter B. Nockles, “The Oxford Movement,” in *The Oxford Handbook of John Henry Newman*, ed. Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, Oxford, Oxford University Press, 2018, pp.7-27 (esp. 20). Jane Garnett, “Joseph Butler,” in *The Oxford Handbook of John Henry Newman*, ed. Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, Oxford, Oxford University Press, 2018, pp.135-153 (esp. 136).

14 Jean-Charles Monferran and Marie-Claire Thomine, “Pantagruel,” in *A Companion to François Rabelais*, The Renaissance Society of America 16, Leiden, Brill, 2021, pp. 243-271.

15 C. S. Lewis, *Surprins de Bucurie: povestea unei convertiri*, trad. Emanuel Conțac, București, Humanitas, 2013, pp.129-130.

mergeau de colo colo ca să recruteze soldați. Ajungând la Oxford, au găsit un tânăr care citea Tucidide în greacă. Una dintre doamne l-a întrebat: «Și ce faci tu pentru a salva civilizația occidentală, tinere?». El a răspuns de sus: «Doamnă, eu sunt civilizația occidentală!».¹⁶ Apostolul Pavel spunea: „cunoștința îngâmfă, pe când dragostea zidește” (ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, 1 Cor. 8:1). Contrastul dintre cunoaștere și dragoste este bine ales. Cunoștința poate exacerba sentimentul de superioritate. „În schimb, iubirea construiește solid și nu pretinde să fie ceea ce nu este. Dacă dă statură unei persoane sau unei comunități, această extindere rămâne solidă și autentică.”¹⁷

Din perspectivă teologică și biblică, scopul final al educației este formarea ființei umane după chipul lui Dumnezeu, definit de același apostol astfel: „v-ați îmbrăcat cu omul cel nou, care se înnoiește spre cunoștință, după chipul Celui ce l-a făcut.” (καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, Col. 3:10). Sunt în acest text trei lucruri: scopul final al educației și două etape premergătoare. Ca să se ajungă la asemănare cu Creatorul trebuie să se întâmple două lucruri: înnoire și cunoaștere. Pe fondul primei noțiuni (numită tradițional pocăință), cunoașterea va fi bine orientată, atât în ce privește acumularea de informații, cât și valorificarea lor în practică.¹⁸

O educație holistică cuprinde domeniile spiritual, intelectual, fizic și social. *Imitatio Christi* ar însemna ca Luca 2:52 să fie reprodus în cazul tuturor celor care Îl caută pe Dumnezeu, indiferent de vârstă: „Isus creștea în înțelepciune, în statură, și era tot mai plăcut înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor.” (Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν [ἐν τῇ] σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις).

16 Pelikan, *The Idea of the University*, p.137.

17 Anthony C. Thiselton, *The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*, New International Greek Testament Commentary, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 2000, p. 622.

18 Transformarea în „omul nou” aduce o înțelegere nouă. „Cunoașterea” (numită în grecește „gnōsis”) prezentată colosenilor era imperfectă și incompletă, în contrast cu cunoașterea autentică disponibilă pentru cei care, prin legătura lor cu Hristos, și-au înnoit mintea. În esență, această cunoaștere autentică nu era altceva decât cunoașterea lui Dumnezeu în Hristos, cea mai înaltă formă de cunoaștere pe care oamenii pot încerca să o atingă. F. F. Bruce, *The Epistles to the Colossians, to Philemon, and to the Ephesians*, The New International Commentary on the New Testament, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1984, p.148.

Mecanismele dezvățării

În schița „O noapte furtunoasă”, de I. L. Caragiale, avem dialogul dintre Veta și Chiriac: „Învățul are și dezvăț, nu știi dumneata?” spune Veta. Chiriac răspunde: „Dezvăț! lesne din gură”. Din experiență știm că dezvățarea este mai grea decât învățarea. Există și o explicație psiho-cognitivă. „Dezvățarea nu înseamnă uitare. Este vorba despre capacitatea de a alege un model mental sau o paradigmă alternativă. Atunci când învățăm, adăugăm noi abilități sau cunoștințe la ceea ce știm deja. Atunci când dezvățăm, ieșim din modelul mental pentru a alege unul diferit.”¹⁹ În sens practic, prima etapă este aceea în care vechiul model devine irelevant sau ineficient. În a doua etapă, un model nou, potrivit scopurilor personale, este descoperit sau creat. A treia etapă presupune înrădăcinarea noilor obiceiuri mentale.

Fără îndoială, semnificația dezvățului în eliminarea cunoștințelor învechite, înșelătoare, ineficiente și irelevante nu poate fi supraestimată.²⁰ Dezvățarea joacă un rol esențial în contestarea convingerilor, normelor, valorilor și rutinelor stabilite anterior și adesea inflexibile. La nivel individual, dezvățarea implică procesul de înlocuire a comportamentelor, a ideilor și a acțiunilor anterioare cu altele noi. Aceasta cuprinde capacitatea individului de a reflecta asupra performanțelor sale, urmărind să recunoască și să încurajeze acțiunile care conduc la rezultate noi și, mai ales, îmbunătățite.²¹ Din perspectiva dascălului, dezvățarea pornește de la evaluarea status quo-ului: felul în care profesorul predă, performanțele sale în cercetare, percepția altora despre el/ea, cum arată studenții lui/ei la finalul procesului educațional.²²

Sfatul lui Ellen White, rostit acum mai bine de un secol, celor care lucrează în domeniul publicațiilor se aplică în egală măsură tuturor celor angajați într-o formă oarecare de propagare a cunoașterii, mai ales a cunoașterii teologice: „Avem multe lucruri de învățat și multe, foarte multe

19 Mark Bonchek, “Why the Problem with Learning Is Unlearning,” *Harvard Business Review* (3rd Nov 2016).

20 B. H. Tan, “The Danger of Learning Without Unlearning,” *Training & Development* (Jun 2015).

21 Denise A.D. Bedford, “Learning, Unlearning and Relearning – Knowledge Life Cycles in Library and Information Science Education,” *Education for Information* 31 (2014/2015), pp. 3–24.

22 Wendy Flanagan and Nomuyiselo Mxoli, “Unlearning and learning: One teacher’s story,” *Cambridge Journal of Education* 23/1 (Mar 1993).

de dezvoltat. Numai Dumnezeu și cerul sunt infailibili. Vor fi foarte mult dezamăgiți aceia care cred că nu va trebui să renunțe la o idee mult iubită, sau că nu vor avea ocazia să-și schimbe părerea. Dacă ne vom încapățâna să ne susținem ideile și părerile noastre, nu vom ajunge niciodată la acea unitate pentru care se ruga Hristos.”²³

Concluzii

Educația teologică pare importantă la nivel universitar nu doar pentru specializările de profil, ci și pentru celelalte. Dacă educația în general țintește să formeze studentul drept un om complet, atunci dimensiunea moral-spirituală va fi sigur pe lista de priorități. În acest sens, educația teologico-biblică este absolut necesară. Dacă teologia a fost la nașterea universităților regina tuturor disciplinelor, acum este alungată cu totul, cu excepția seminarelor teologice. Totuși, atât teologia, cât și disciplinele ne-teologice ar câștiga reciproc din interacțiunea dintre ele. Cunoașterea, chiar și cea teologică, nu este un scop în sine, dar trebuie să treacă dincolo de acumularea formală de informații sau de limitarea ei utilitaristă.

Dezvoltarea își are și ea rolul ei. A acumula informații bune peste informații defectuoase va determina, într-o mare măsură, eșecul cunoașterii. Mecanismul dezvoltării este mai complex decât pare la prima vedere, dar odată pus în funcție, va pregăti terenul pentru progresul educației. Dacă este să folosim două imagini, dezvoltarea este echivalentă cu destelenirea unui ogor, înainte de a-l semăna sau cu pregătirea unor burdufuri noi pentru vinul proaspăt stors. După cum spunea Isus, vinul nou pus în burdufuri vechi este sortit pierii fiindcă burdufurile nu ar rezista (Mat. 9:17; Mar. 2:22). Educația, în acest caz eșuează.

Bibliografie:

- BAUCKHAM, Richard J., *2 Peter, Jude*, Word Biblical Commentary 50. Dallas, TX, Word, Incorporated, 1983.
- BEDFORD, Denise A. D., “Learning, Unlearning and Relearning – Knowledge Life Cycles in Library and Information Science Education,” *Education for Information* 31 (2014/2015), pp. 3–24.

23 Ellen G. White, *Counsels to Writers and Editors*, Nashville, TN, Southern Publishing Association, 1946, p.37.

- BONCHEK, Mark, "Why the Problem with Learning Is Unlearning," *Harvard Business Review* (3rd Nov 2016).
- Bray, G. L., "Pelikan, Jaroslav (1923–2006)," *New Dictionary of Theology: Historical and Systematic*, Edited by Martin Davie et al. Downers Grove, IL, Inter-Varsity Press, 2016.
- BRUCE, F. F., *The Epistles to the Colossians, to Philemon, and to the Ephesians*, The New International Commentary on the New Testament, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1984.
- DAVIDS, Peter H., *The Letters of 2 Peter and Jude*, The Pillar New Testament Commentary, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 2006.
- DESHMUKH, P. C., *Foundations of Classical Mechanics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- EINSTEIN, Albert, "Albert Einstein on space-time," *Encyclopedia Britannica*, 6 Sep. 2016. <https://www.britannica.com/topic/Albert-Einstein-on-Space-Time-1987141>. Accesată la 11 Octombrie 2023.
- EINSTEIN, Albert, *Relativity: The Special and General Theory*, Translated by Robert W. Lawson, New York, Pi Press, 2005.
- FLANAGAN, Wendy and Nomuyiselo Mxoli, "Unlearning and learning: One teacher's story," *Cambridge Journal of Education* 23/1 (Mar1993).
- GARNETT, Jane, "Joseph Butler," In *The Oxford Handbook of John Henry Newman*. Edited by Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, 135-153, Oxford, Oxford University Press, 2018.
- HILLYER, P. N., "Newman, John Henry (1801–90)," *New Dictionary of Theology: Historical and Systematic*, Edited by Martin Davie et al. Downers Grove, IL, Inter-Varsity Press, 2016.
- LEWIS, C. S., *Surprins de Bucurie: povestea unei convertiri*, tradusă de Emanuel Conțac. București, Humanitas, 2013.
- MACINTYRE, Alasdair, "The Very Idea of a University, Aristotle, Newman, and Us," *British Journal of Educational Studies* 57/4 (Dec 2009), pp. 347-362.
- MILBANK, John, "Theology and the Idea of University," *Scripta Theologica* 50 (Aug 2018), pp. 253-273.
- MONFERRAN, Jean-Charles and Marie-Claire Thomine, "Pantagruel," In *A Companion to François Rabelais*, The Renaissance Society of America 16, pp. 243-271, Leiden, Brill, 2021.

- NEWMAN, John Henry, *The Idea of a University*, Notre Dame, IN., University of Notre Dame Press, 1990.
- NEYREY, Jerome H., *2 Peter, Jude: A New Translation with Introduction and Commentary*. Anchor Yale Bible 37C, New Haven; London, Yale University Press, 2008.
- NICKELL, Duane S., *Scientific Kentucky*, Charleston, SC, The History Press, 2022.
- NOCKLES, Peter B., "The Oxford Movement," In *The Oxford Handbook of John Henry Newman*, Edited by Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, 7-27, Oxford, Oxford University Press, 2018.
- PELIKAN, Jaroslav, *The Idea of the University: A Re-examination*, New Haven, CT, Yale University Press, 1992.
- SULLIVAN, John, "The University," In *The Oxford Handbook of John Henry Newman*, Edited by Frederick D. Aquino and Benjamin J. King, 538-556, Oxford, Oxford University Press, 2018.
- TAN, B. H., "The Danger of Learning Without Unlearning," *Training & Development* (Jun 2015).
- THISELTON, Anthony C., *The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*. New International Greek Testament Commentary, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 2000.
- WHITE, Ellen G., *Counsels to Writers and Editors*, Nashville, TN, Southern Publishing Association, 1946.